

آموزش و پرورش فراگیر، نیاز امروز کودکان استثنایی کشور (تحلیل چالش ها و ارائه راهکارها)

جواد جهان^۱، علی صفری^۲، مهران فتحی^۳

^۱ دکترای برنامه ریزی درسی، دانشگاه فرهنگیان، پردیس شهید رجایی کرمانشاه.

^۲ دانشجوی کارشناسی رشته علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، پردیس شهید رجایی کرمانشاه

^۳ دانشجوی کارشناسی رشته علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، پردیس شهید رجایی کرمانشاه.

نام نویسنده مسئول:

علی صفری

چکیده

امروزه آموزش و پرورش موظف است شرایطی ایجاد کند که تمام دانش اموزان حتی دانش اموزان ویژه بتواند راه رسم درست زندگی کردن و مهمن تراز ان شیوه با هم زندگی کردن را با توجه به حقوق فردی و اجتماعی را یاد بگیرند. اما متاسفانه در جوامع توسعه نیافته به دلیل کمبود منابع و امکانات مالی و تبع ان کمبود و حتی فقدان امکانات و تسهیلات اجتماعی و زیستی قادر نیستند شرایطی عادلانه و یکسان در شأن کرامت تمام افراد فراهم سازند. در این تحقیق سعی شده است موانع و چالش های آموزش فراگیر را شناسایی کند. موضوع آموزش پرورش فراگیر در بیش از ۵۵ سال قبل مطرح شده است. با توجه به تأثیر مستقیم و گسترده ای که آموزش و پرورش در تربیت منابع انسانی جامعه دارد، آموزش و پرورش باید منعطف و کارامد باشد تا اینکه بتواند با رفع موانع آموزش فراگیر بتواند حقوق فردی و اجتماعی تمام افراد جامعه را احیا کند. روش به کار برده شده برای انجام این تحقیق مروری بوده است. در حال حاضر موانعی عدیده ای بر سر راه آموزش فراگیر می باشد. که با قادر سازی معلولین می توان موانع فیزیکی، اجتماعی، فرهنگی و نگرشی را هموار کرد. در صورت رفع این موانع، هر کس به فراخور ویژگی ها و توانایی های خود می تواند از فرصت ها و امکانات موجود در جامع استفاده نماید.

واژگان کلیدی : آموزش و پرورش فراگیر - موانع و چالش ها - رویکرد

فراگیر - آموزش و پرورش - جامعه

مقدمه

در عصر کنونی انتظارات از آموزش پرورش گسترش یافته است و فقط (دانستن) مدنظر نیست. آموزش پرورش موظف است، دانش اموزان را برای یک زندگی مشارکت جویانه با توجه به حقوق فردی و اجتماعی ان ها اماده کند؛ "لازم است دانش اموزان راه و رسم درست زندگی کردن و مهم تراز آن شیوه با هم زندگی کردن در اجتماع به عنوان یک شهریوند کارآمد را یاد بگیرند، همچنین مهارت های زندگی را فرا بگیرند و شیوه درست و صحیح آموختن را بیاموزند. نیاز به آموزش و یادگیری نوعی نیاز همگانی است و برآوردن این نیاز برای برخی افراد جامعه مستلزم فراهم سازی شرایط و تسهیلاتی است. برای اینکه دانش آموزان با نیازهای ویژه به مهارت «با هم زیستن» دست پیدا کنند، باید زمینه تعامل بیشتر آن ها را با همسالان عادی فراهم کنیم" (غلامحسین زاده، ۱۳۹۴). برای تحقق این امر باید رویکرد آموزش پرورش فraigir را به کار بست، که این خود موانع و چالش هایی در پیش رو دارد که سبب ناکارامدی این رویکرد می شود.

"در جوامع توسعه نیافته به دلیل کمبود منابع و امکانات مالی و به تبع ان کمبود و حتی فقدان امکانات و تسهیلات اجتماعی و زیستی تنها امکان موجود، خود انسان ها هستند. بنابراین، این جوامع چون قادر به تطابق امکانات و تسهیلات با نیازهای گسترده انسان ها نیستند، لذا انسان را با این امکانات و تسهیلات تطبیق می دهند. انسان در چنین جامعه ای اسیر و بردہ کمبود امکانات شده و برای تطابق این کمبود، ببهای سنگینی می پردازد. این ببهای سنگین عبارت است از زیر پا گذاشته شدن حقوق بسیاری از افراد که قدرت تطابق ان ها تا ان حد نیست که بتوانند با این کمبود ها سازگار شوند. به جای اینکه امکانات موجود گسترش یابند تا بتوانند نیازهای متنوع جوامع انسانی را برآورده کنند، در واقع جوامع انسانی به شکل جوامع انتخابی که اعضاء ان بر اساس توانایی ها و ویژگی هایشان به عضویت ان در می ایند بدل شده اند" (کاکوجوبیاری و همکاران، ۱۳۸۰).

آموزش پرورش فraigir چیست؟ آموزش پرورش فraigir الگویی است، مبتنی بر توجه به حقوق همه انسان ها در بهره گیری برابر از امکانات جامعه، رویکردی که توانایی ها و نیازها را به عنوان مقوله های طبیعی تلقی نموده و به جامعه فرصت پاسخگویی می دهد، ان هم به شیوه ای که منجر به رشد کل جامعه شده و به هر یک از اعضاء ان اهمیت و ارزش می دهد" (ساعی منش، ۱۳۸۸). آموزش پرورش فraigir یعنی عدالت و حفظ کرامت انسانی، برای رسیدن به حقوق فردی و اجتماعی. که در قران کریم به عدالت و کرامت انسانی اشاره شده است.

﴿وَ لَا يَجْرِمُكُمْ شَنَآنٌ قَوْمٌ عَلَى أَلَا تَغْلِبُوا إِغْلِبُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَىٰ وَ اتَّقُوا اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ﴾
عداوت گروهی شما را وادر نکند که عدالت ننمایید . عدالت بورزید ، که نزدیکتر به تقوی است و برای خداوند تقوی بورزید ، قطعا خداوند بکردار شما دانا است { (ایه ۸ سوره مائدہ).

﴿وَلَقَدْ كَرِمَنَا نَبِيَّ أَدَمَ وَ حَمَلْنَاهُمْ فِي الْأَبْرَارِ وَ رَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيَّابَاتِ وَ فَضَّلْنَاهُمْ عَلَىٰ كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا﴾
و محققا ما فرزندان آدم را بسیار گرامی داشتیم و آنها را (بر مرکب) در بر و بحر سوار کردیم و از هر غذای لذیذ و پاکیزه آنها را روزی دادیم و آنها را بر بسیاری از مخلوقات خود برتری و فضیلت کامل بخشیدیم { (ایه ۷۰ سوره اسراء).

"موضوع، حق اموزش و همگانی کردن اموزش با صدور اعلامیه حقوق بشر در پیش از ۵۵ سال قبل مطرح شد" (ساعی منش، ۱۳۸۵). در سال ۱۹۹۰ کنفرانس «آموزش برای همه» در جامتین تایلند به همت ۵ سازمان بین المللی یونسکو، یونیسف، صندوق جمعیت سازمان ملل، بانک جهانی و برنامه عمران ملل متحد با هدف گسترش سواد آموزی در جهان، افزایش فرصت‌های یادگیری برای همگان و بهبود کیفیت یادگیری برگزار شد. به دنبال آن در جلاس جهانی «آموزش برای همه» در داکار سنگال (۲۰۰۰) سران و وزیران آموزش و پرورش کشورها همگی متعهد شدند که تمامی توان خود را در راه افزایش مراقبت و آموزش جامعه در اوان کودکی، افزایش پوشش تحصیلی، رسیدن به آموزش کیفی، پایان دادن به نابرابریهای جنسیتی و یادگیری متناسب با مهارت‌های زندگی به خرج داده و تا سال ۲۰۱۵ به تمامی مفاد اعلامیه صادره در کشورهای خود جامعه عمل بپوشانند . وزارت آموزش و پرورش (۱۳۸۳؛ به نقل از ساعی منش، ۱۳۸۸).

با توجه به ضرورت نیازهای روزافزون جامعه ، آموزش پرورش باید پویا و کارآمد باشد، تا بتواند عملکرد درست را برای پاسخ دادن به کاستی ها و نیازهای جامعه داشته باشد. اگر چالش ها بر سر راه اموزش پرورش فraigir برطرف نشود، اموزش پرورش ما روز به روز ناکار امتر می شود و جامعه دچار سیر قهقهایی می شود و به همین دلیل هدف این تحقیق تحلیل چالش های اموزش و پرورش فraigir است و تلاش شده ان ها را تحلیل کند، تا این که کمکی در اجرای درست اموزش پرورش فraigir کرده باشد.

سؤالات تحقیق

- در نظام آموزشی چه چالش هایی بر سر راه اموزش و پرورش فraigir وجود دارد؟

- آیا غیر از نظام آموزشی سایر سازمان ها و بخش های جامعه می توانند سبب چالش در اجرای صحیح اموزش و پرورش فراگیر شوند؟
- چه راهکارهایی برای رفع چالش های فراگیرسازی مدارس وجود دارد؟

روش تحقیق

تحقیق حاضر به روش مروری می باشد. قبل از نگارش مقاله، کتاب ها و مقالات مرتبط با اموزش فراگیر را جمع اوری نموده و با مطالعه و بررسی ان ها، قسمت های که با هدف و سولات تحقیق مرتبط بوده در مقاله حاضر به کار برده شده است. روش مقاله های بررسی شده اکثراً به استناد از پژوهش های کشورهای پیشرو و سازمان های مربوطه از جمله سازمان یونسکو بوده است.

یافته های تحقیق

چالش های آموزش و پرورش فراگیر

یکی از چالش های رویکرد فراگیر در اموزش و پرورش، عدم آگاهی معلمان و مدیران در اجرای ان است. اموزش کسانی که در اموزش پرورش نقش دارند، به ویژه معلمان و مدیران می تواند سبب اگاهی ان ها در جهت اجرای صحیح اموزش و پرورش فراگیر شود. " مدیریت مدرسه نیز نقش بسزایی در تغییر نگرش عوامل داخل و خارج از مدرسه و فراهم سازی فضای مناسب جهت پذیرش دانش آموزان دارای نیازهای ویژه دارد. در بیانیه سالامانکا (یونسکو، ۱۹۹۴) آمده اگر به مدیران مدارس اختیار و آموزش کافی داده شود، آنها میتوانند در ارتقای توان یادگیری مدارس به کودکان دارای نیازهای ویژه نقش عمده ای ایفا نمایند . باید از آنها دعوت شود که روش های مدیریتی انعطاف پذیرتر و منابع آموزشی بیشتری را به کار گیرند. شیوه های یادگیری را متنوع تر کنند، کمک های دانش آموز به دانش آموز را تحرک بخشنده، از شاگردان حمایت کنند تا راههای مقابله با مشکلات جدید را بیاموزند و باوالدین آنها و جامعه ارتباط نزدیکتری برقرار سازند" (ساعی منش، ۱۳۸۸).

" تربیت آموزگاران برای اجرای رویکردی فراگیر، نیازمند اقداماتی مبتنی بر افزایش سطح دانش وارتقای مهارتهای آنها است . به هر میزان دانش و مهارت آموزگاران توسعه یابد، آنها بهتر میتوانند دامنه‌ی تفاوتها را پذیرفته و به منظور انجام اقدامات مناسب در کلاس درس برنامه ریزی نمایند" (ساعی منش، ۱۳۸۸).

یکی دیگر از چالش های رسیدن به اموزش پرورش فراگیر عملکرد های نظام اموزشی، از جمله تاکید بعضی معلمان بر ارزشیابی سنتی است، که باعث ایجاد جدایی و حصار بین دانش اموزان می شود. " مانع دیگر، خود نظام های اموزشی هستند. نظامی که تفاوت ها را نمی پذیرد و با ارزشیابی سنتی و عمدهاً وابسته به محفوظات ، تفاوت ها را دامن زده و بی رحمانه منجر به حذف عده ای از دانش اموزان در طول دوره تحصیلی می شود، نمی تواند پاسخگوی نیاز امروز جامعه ما و زمینه ساز اجرای اموزش فراگیر باشد . کاکو جویباری و هوسپیان (۱۳۸۰؛ به نقل از نوظهوری، ۱۳۸۸).

" مدرسه ای که به لحاظ امکانات فیزیکی و شرایط اموزشی، قابلیت پذیرش و خدمات رسانی به کودکانی با محدودیت های حسی ، حرکتی یا ذهنی را ندارند برای سرپوش گذاشتن روی این نقص، کودک را ناقص در نظر گرفته و او را از محیط اموزشی حذف می کند. یا معلمی که از توانایی ها و قابلیت کافی برای اموزش کودکی با نیاز های خاص اموزشی برخوردار نیست، در واقع برای جیران این ناتوانی خود کودک را ناتوان در نظر گرفته و او را به بهانه اینکه در محیطی دیگر از اموزش مناسب تر بهرمند خواهد گشت، از کلاس حذف میکند. بتایرین مشاهده می شود که در واقع، بهای ناکارامدن بودن نظام اموزش و پرورش را کودکان دارای ناتوانی می بردازند، ان ها قربانیان اصلی این وضعیت هستند. در حالی که، اساساً اموزش و پرورش همگانی از ابتدا برای همین گروه از افراد شکل گرفته بوده است" (کاکو جویباری و هوسپیان، ۱۳۸۰).

از چالش های دیگر رویکرد فراگیر موانع اقتصادی و عدم ارائه خدمات تکمیلی مناسب است. به عبارت دیگر نظامی که خواهان اموزش پرورش فراگیر است باید امکانات و خدمات لازم در اختیار مدارس قرار دهد.

"بحث هزینه ها، وسائل کمکی و خدمات تکمیلی، تأمین بودجه، سازماندهی نیروی انسانی مشکلات دیگری درجهت گسترش آموزش فراگیر است. هر چند عده های آموزش فراگیر را یک انتظار غیر واقعی در مورد صرفه جویی در پول قلمداد میکنند ولی به عقیده مرکز مطالعات در مورد آموزش و پرورش فراگیر نگرش ها و عدم وجود تعهد در جهت انتقال منابع از مراکز مجزا، به عنوان موانع اصلی در سر راه آموزش و پرورش فراگیر هستند و نه کمیود پول و امکانات مالی " هوسپیان (۱۳۸۰؛ به نقل از نوظهوری ۱۳۸۸).

" عوامل اجتماعی- اقتصادی: بدیهی ترین موقعیت های شکست در نظام اموزشی و وجود نابرابری ها و کمبود ها در نظام اموزشی، در مناطقی مشاهده می شود که دارای پایین ترین سطح تأمین خدمات اولیه هستند (میچل، ۲۰۰۸). هنوز بحث سر در گمی بر سر این است که

بودجه مربوط به دانش اموزان با نیازهای ویژه توسط تسهیل گران اموزش ویژه تأمین شود یا اموزش عادی؟ با توجه به این که دانش اموزان با نیازهای ویژه هزینه های بسیار دارند پیشنهاد می شود هزینه ها با کمک تسهیل گران از طریق اموزش عادی فراهم شود" (به پژوه و عاشوری، ۱۳۹۳).

"منابع تجهیزاتی: در هر مدرسه در ارتباط با مواد درسی مختلف از قبیل تربیت بدنی، علوم تجربی، حرفه و فن و غیره، وسایل و تجهیزات خاصی وجود دارد و از سوی دیگر برخی لوازم و تجهیزات عمومی مانند تخته سیاه که نقش موثری در آموزش دارد نیز موجود است، که اکثراً قابل کاربرد برای دانش اموزان با ناتوانی نبوده و لذا لطمات اساسی به جریان آموزش این گروه وارد می آید. مناسب سازی در زمینه تجهیزات، بسیار اساسی و حائز اهمیت است" (عاشوری و جلیل ابکنار، ۱۳۹۲).

از موانع یا چالش های ملموس اموزش و پرورش فراغیر فضای فیزیکی مدارس می باشد. "منابع فضایی: هر مدرسه از فضاهای داخلی و خارجی چندی برای منظورهای مختلف تشکیل شده است. زمین بازی، سالن اجتماعات و امتحانات، آزمایشگاه، سرویسهای بهداشتی و از همه مهم تر کلاس درس. این فضاهای تا چه حد برای عبور و مرور استفاده یک دانش آموز استثنایی مثلاً کودک نابینا یا کودکی که از صندلی چرخدار استفاده میکند مناسب است؟ کودکی را در نظر بگیرید که به علت قد کوتاه خود همواره از حل تمرینات و تکالیف روی تخته سیاه باز می ماند یا معاف می شود. کودک کم بینایی که با وجود قرار گرفتن در ریاضیات چلو باز هم قادر به خواندن مطالبی که معلم روی تخته سیاه می نویسد نمی شود. کودک دیگر نشسته بر صندلی چرخدار را تصور کنید که هر روز چندین مرتبه با کمک دانش اموزان، خدمه و مریبان همراه با صندلی چرخدارش از زمین برداشته میشود تا بتواند خود را به طبقه بالا یا زیرزمین برساند و یا حتی از سد یک پله کوچک بگذرد. این مثالها و صدها نمونه دیگر تا چه حد بر اندیشه، روحیه و کیفیت کار، تحصیل و آموزش دانش اموزان با ناتوانی تأثیر می گذارد؟ چه تعداد از مدارس این موانع و مشکلات را برطرف نموده اند" حسن زاده (۱۳۷۷) به نقل از عasherی و جلیل ابکنار.

فرهنگ و نگرش جامعه در پذیرفتن و نحوه اجرای رویکرد فراغیر بسیار تأثیر گذار هستند. نظام اموزشی، قبل و حین اجرای اموزش پرورش فراغیر، ملزم به فرهنگسازی و ارزش گذاری های لازم در جهت پذیرفتن دانش اموزان متفاوت جامعه توسط دانش اموزان عادی، است. تا بعد از فراغیر کردن مدارس به دانش اموزانی که متفاوت هستند بر چسب نزنند، ترجم نکنند و یا با کارهای اشتباه دیگر سبب اسیب بیشتر دران ها نشوند.

"عدهای به این امر از بعد ارزشی نگریسته و معتقدند که فراغیرسازی بستگی به ارزش های حاکم بر جامعه داشته و درستی یا نادرستی آن را نظام فرهنگی و اجتماعی جامعه میتواند مورد قضاوت قرار دهد. این نگرش تا حدودی درست می باشد ولی باید دانست بحث ارزش‌های حاکم بر جامعه مرحله‌ی اول نظریه‌ی فراغیرسازی می باشد. زمانی که جامعه از نظر فرهنگی آمادگی پذیرش آموزش فراغیر را داشت، مراحل بعدی آنکه یکپارچه سازی مکانی، اجتماعی و کارکردی است قابل توسعه و گسترش میباشد" (نوظهوری، ۱۳۸۸). "یکی دیگر از آسیب های احتمالی در فراغیر سازی عملکرد اعضاء و کادر مدارس به عنوان الگویی در پذیرش تفاوت هاست. باید در مدرسه، فرهنگی که کنار آمدن با کودکان دارای نیازهای ویژه را تحسین میکند بسترسازی شود و کودکان عادی هنوز نحوه ای برخورد دارای کودکان با نیازهای ویژه را آموخته و نسبت به آنها حساس و همدل شوند" (نوظهوری، ۱۳۸۸).

"نگرش ها: نگرش های منفی در برابر تفاوت ها از یکسو و تعصب ها در جامعه از سوی دیگر ، به شکل موانعی بر سر راه پیشرفت اموزش فراغیر عمل می کنند. یکی از عناصر مهم در اموزش فراغیر معلم ها و نوع نگرش انها به اموزش فراغیر است. وجود نگرش های مثبت برای اجرای موفقیت امیز برنامه های فراغیر از ضروریات اصلی برای ایجاد تعهد در کارگزاران و دست اندر کاران مربوط، جهت به فعل رساندن تلفیق کامل و نیز سوق دادن هر چه بیشتر و کامل تر دانش اموزان با ناتوانی به سوی مدارس عادی است" به پروه (۱۹۹۲)؛ به نقل از به پژوه و عasherی (۱۳۹۳).

جدول - تحلیل موانع، فرصت ها و چالش ها در آموزش فراغیر استابس (۲۰۰۸؛ به نقل از به پژوه و عasherی).

چالش ها و موانع در توسعه آموزش فراغیر	فرصت هایی برای توسعه آموزش فراغیر	عوامل کلیدی در آموزش فراغیر
سیاست های ضعیف یا ناکارآمد نظام آموزشی سخت گیر حضور مدارس ویژه و الگوهای فردی متعصب	ابتکار در بهسازی مدارس رعایت حقوق انسانی حضور الگوهای خوب	۱- ساختار قوی، اعتقاد به ارزش ها، باورها رعایت اصول بنیادی و توجه به نشانگرهای موفقیت

اعمال رویکردهای غالب ناهمانگی در منابع منابع منظم در نظام های مجزا	ابتکار مبتنی بر محله پیشگامی در برنامه های غیررسمی فرهنگ هایی با تمکز بر یکارچگی قوی	۲- اجرا در بافت و فرهنگ محلی موقعیت عملی منابع و مسائل فرهنگی
نوسان در اجرای آموزش فرآگیر سازماندهی فرهنگی ضعیف در جامعه ضعف در کارکنان متوجه	فعالیت های گروه های افراد با ناتوانی ها، گروه های زنان و والدین شرکت کردن از دوران کودکی ابزارهای خلاق و مشارکتی	۳ - بازبینی مشارکتی مداوم چه کسی؟ چگونه؟ چه چیزی؟ چه موقع؟

علاوه بر آموزش پرورش بخش قابل توجیهی از وظایف آموزش فرآگیر به عهده بخش های مختلف جامعه است؛ عدم همکاری هر یک از سازمان ها و بخش های مرتبط جامعه می تواند مانع و چالش جدی در تحقق اهداف آموزش فرآگیر باشد. " رویکرد فرگیر یک حرکت تخصصی است که نیاز به همکاریهای بین بخشی دارد و در خدمات یک سازمان خلاصه نمی شود. بنابراین برنامه های توانبخشی مبتنی بر جامعه برای شروع و پایدار ماندن، نیاز به همکاری و مساعدت هفت بخش مربوط را دارد که عبارتند از :

- ۱- افراد دارای ناتوانی
- ۲- خانواده افراد دارای ناتوانی
- ۳- جامعه

۴- دولت (محلي یا منطقه ای، ملي- بین المللی)

۵- سازمان های غیردولتی محلی، منطقه ای، ملي و بین المللی

۶- متخصصین پزشکی، متخصصین علوم بهداشتی، مریبان، متخصصین علوم اجتماعی و سایر متخصصین

۷- بخش خصوصی

درسایه همکاری و شرکت همه جانبه هفت گروه فوق الذکر، توانبخشی مبتنی بر جامعه خواهد توانست سیاستها و برنامه های خود را به اجرا در آورد و جایگاه صحیح افراد دارای ناتوانی را به آن ها بازگرداند. سیاستگذاری برنامه های توانبخشی مبتنی بر جامعه براساس اجزاء ذیل می باشد :

-ایجاد نگرش مثبت نسبت به افراد دارای ناتوانی

-پیش بینی سرویسهای خدمات توانبخشی عملکردی

-ایجاد فرصت هایی در زمینه منبع در آمد در سطح خردوکلان

-تدارک و پیش بینی فرصت های آموزشی و تربیتی

-پیش بینی تسهیلات مراقبتی

-پیشگیری از عوامل مسبب ناتوانی

-مدیریت، کنترل و ارزیابی

باید توجه داشت که اثرگذاری و اثربداری کلیه اجزای برنامه توانبخشی مبتنی بر جامعه، هماهنگی و اجرای دقیق سیاستهای مطرح شده را میخواهد که خود درسایه مدیریتی مؤثر تحقق خواهد یافت" (فرهبد، ۱۳۸۲).

بحث و نتیجه گیری

"برای ایجاد نظام فرگیر نیاز به اقدامات در زمینه تغییر نگرش، افزایش دانش و اصلاح قوانین است" (ساعی منش، ۱۳۸۸). با همت مسئولین در اموزش پژوهش فرگیر، تمام موانع در راه فرگیر سازی اجتماعی، فیزیکی و برنامه درسی برطرف می شود و در این صورت به رسالت اصلی اموزش و پژوهش نایل می آییم. همانطور که "در برنامه اقدام جهانی، خاطرنشان شده است که معلولیت حاصل اختلال در رابطه بین افراد معلول و محیط زندگی است و هنگامی روی میدهد که موانع فرهنگی، فیزیکی و اجتماعی، باعث عدم دسترسی معلولان به نظامها و سیستمها ی مختلف اجتماعی شود که برای سایرشهروندان فراهم است. براین اساس، معلولیت به معنی فقدان یا محدودیت فرست ها در راه مشارکت در زندگی اجتماعی، در سطحی همانند با دیگران است و از این رو در بحث برابری فرست ها به این نکته توجه می شود که نظام کلی جامعه برای تمام افراد قابل دسترسی باشد، از جمله محیط فیزیکی و فرهنگی، آموزشی، خدمات اجتماعی، فرست های شغلی و... "(فرهبد، ۱۳۸۲).

"برای اجرای موفق تر آموزش فرگیر ضروری است که علاوه بر تهیه مقدمات و ایجاد زمینه های لازم از هر حیث و نظر با ارائه دلایل منطقی و مستدل، هم به والدین و هم به دست اندکاران آموزش و پژوهش در خصوص انتخاب راه صحیح برای آموزش دانش آموزان با نیازهای ویژه کمک کرد" (عاشوری و جلیل ابکنار، ۱۳۹۲).

"یک نظام آموزشی کارآمد نظامی است انعطاف پذیر که از یک سو دارای خصیصه بومی شدگی (یعنی متناسب بودن آموزش و پژوهش با شرایط ملی و دینی ان جامعه)، و از سوی دیگر مبتنی بر رویکرد انسان گرایانه است: به نحوی که آموزش را به عنوان یک هدف در نظر نمی گیرد، بلکه ان را وسیله ای برای رشد ارزش های انسانی و بالا بردن قابلیت افراد برای با هم زیستن می دارد. علاوه بر اینها، چنین نظامی به لحاظ امکانات و شرایط آموزشی تا به ان حد گسترش یافته است که می تواند تمامی افراد با طیف گسترده ای از توانایی ها، ناتوانی ها و تفاوت ها را در بر گیرد. در چنین شرایطی تمرکز از روی دانش اموز به عنوان علت اصلی عدم موفقیت تحصیلی برداشته شده و بر روی عوامل دیگری نظری قابلیت معلم، نگرش معلم، همسالان، مسئولین و سیاستگزاران آموزشی، امکانات و شرایط آموزشی معطوف می گردد" (کاکوجویباری و هوسپیان، ۱۳۸۰).

آموزش پژوهش نباید در پی ان باشد که تفاوت ها را از بین ببرد، بلکه باید ان ها را بپذیرد و تلاش کند به صورت کامل به ان ها توجه کند و جواب گوی نیاز های ان ها باشد. در نتیجه " قادر سازی معلولین، وابسته به رفع موانع فیزیکی، اجتماعی، فرهنگی و نگرشی است و در صورت رفع این موانع، هر کس به فراخور ویژگی ها و توانایی های خود، می تواند از فرست ها و امکانات موجود در جامعه، استفاده نماید" (فرهبد، ۱۳۸۲).

پیشنهادات

آموزش برای همه، تصویب قوانین پایدار و اصولی برای اجرای آموزش و پژوهش فرگیر، سازماندهی دانش آموزان با نیاز های ویژه، ایجاد زمینه های لازم به خصوص از حیث اقتصادی برای رفع چالش های آموزش و پژوهش فرگیر، توانمند سازی خانواده ها و ساختارهایی که با تبعیض مبارزه میکنند، تدوین برنامه درسی مناسب با نیازهای دانش آموزان ویژه، تشویق دانش آموزان با نیاز های ویژه در جهت یادگیری و شاد نگه داشتن انها، تغییر نگرش و فرهنگسازی در کادر اموزشی و سازمان های اجتماعی برای پذیرفتن تفاوت ها در دانش آموزان، ارتقای آموزگاران و مدیران برای اجرای درست آموزش و پژوهش فرگیر و برخورد صحیح آن ها با انواع دانش آموزان با نیاز های ویژه و ترویج پژوهش های در جهت تحلیل چالش های آموزش و پژوهش فرگیر.

منابع و مراجع

- [۱] قرآن کریم.
- [۲] کاکو جویباری، علی اصغر و هوسپیان، آليس (۱۳۸۰). مبانی فلسفی اموزش و پرورش فراغیر. تهران: نشر مشاهیر.
- [۳] ساعی منش، صمد (۱۳۸۸). فلسفه و مبانی اموزش و پرورش فراغیر. مجله تعلیم و تربیت کودکان استثنایی، ۱۰ (۹۸-۹۹)، ۶۶-۷۵.
- [۴] ساعی منش، صمد (۱۳۸۵). اموزش و پرورش فراغیر نیازها و راه کارها. مجله تعلیم و تربیت کودکان استثنایی، ۵ (۵۸)، ۷۳-۷۷.
- [۵] فرهید، مژگان (۱۳۸۲). توانبخشی مبتنی بر جامعه و اموزش و پرورش فراغیر. فصلنامه پژوهشی در حیطه کودکان استثنایی، ۳ (۲)، ۱۴۳-۱۶۱.
- [۶] نوظهوری، رامین (۱۳۸۸). اسیب شناسی اموزش فراغیر در اموزش و پرورش. مجله تعلیم و تربیت استثنایی، ۷ (۹۷)، ۷۴-۸۰.
- [۷] به پژوه، احمد و عاشوری، محمد (۱۳۹۳). دانش اموزان با نیاز های ویژه و اموزش فراغیر: نقش اولیا و معلمان. مجله پیوند، ۸ (۴۲۰)، ۷-۱۴.
- [۸] عاشوری، محمد و جلیل ابکنار، سیده سمیه (۱۳۹۲). از عادی سازی تا اموزش فراغیر، تحولی در نظام اموزشی. مجله تعلیم و تربیت کودکان استثنایی، ۱۳ (۴)، ۴۹-۶۰.
- [۹] غلام حسین زاده، حسن (۱۳۹۴). اموزش فراغیر: وضعیت موجود و مطلوب. مجله تعلیم و تربیت استثنایی، ۱۵ (۲)، ۵۱-۵۶.